

EUSKAL KULTURAREN IKUSPEGI ELBARRIA

LUIS MARI MUJICA

Eskutara iritsi berria zait *Jakin* aldizkariko azken alea (*Jakin*, 61 zk., 1990), «Euskal kultura. Ikuspegi bibliografikoa» gai monografikoaz. Aldizkariaren pretentsioa handia izan da hain epe luzeko bibliografia eta kulturaren ikuspegia objektiboki eman nahi zelako. Ondorioa, ordea, ez da hain objektiboa izan, tamalez, eginbeharra ere ez bait zen hain eroso. Kasu batzuetan, nabarmenki, partzialkerietan gelditu da, topiko batzuen inguruan ikuspegi murrizta eta alderakoia eskainiz.

Koldo Zuazok ekin dio filologia, hizkuntzalaritza, dialektologia, hiztegitintza eta hizkuntzaren soziolinguistikari. Sail zenbaitetan ahalegindu da objektiboa izaten, eta, dialektologian eta fonetikaren arloan, adibidez, nolabait lortu egin du. Ez, ordea, beste aunitzetan, ikuspegi murriztua eskaini di-

gulako. Adibidez, hiztegitantz, apenas lerro bi eskaintzen dizkien X. Kintanaren eta nire hiztegiei, gure ustetan, euskara batuaren finkamenean beste edozein hiztegit baino ondorio trinkoagoa izan dutelarik, besteen artean, gehienik, erabilienak izan direlako. Hizegitantz modernoaren auzitan kanpotiko prefijoen erabilpenak izugarritzko garrantzia izan du, ezen-eta euskara teknikoaren korapiloenetako bat hizkera erromanikoetako *in-*, *pre-*, *po-*, *auto-*, eta *re-* gisako aurrizkiei ordainak bilatzea izan da. Bada horretaz X. Amurizar en «Euskal aurrizkiak» lana (Euskara, 1974, 9-10 or.), eta nire *La prefijación, clave del euskera técnico y urbano* (Ed. Vascas) delakoa, aipurik gabe gelditu dena. Euskal bibliografia modernoak eta teknikoak asumitu egin du bide hori, gehienbat.

Bestalde, Auñamendi-ren *Diccionario Español Vasco*, zortzi tomotan hedatuak, ez du aipamenik, bere azpian Ignazio Goikoetxea bezalako euskalari iaioa dagoelarik.

Toponimiaren inguruan eginiko lanek ere ez dute sarrerarik arlo berezi gisa, gutxienez, hizegitantzaren inguruan. Aipatzen da, bai, *Onomasticon Vasconiae* delakoa sail berezi bezala, baina ez da zehazten askoz gehiago. Jose María Jimeno Jurioaren toponimiazko lanak, gutxienez, bost obra nagusitara hedatzen dira Nafarroan; berdin, Araban, Gonzalez de Salazar-enak, dagoeneko bost bat tomo eskaini dituelarik *Toponimia Alavesa*-tik; eta nire *Euskal toponimiazko materialeak* ere (Gipuzkoari soilik mugatuak, oraingoz 12 tomotan) ez dira sartu.

Gure ustez, Zuazo orri urriko hainbat artikuluxkaren aipuetan dabilen bitartean, horrelako hutsunetan erortzea konpreniezina deritzaigu.

Hizegitantzaren arloan *Diccionario etimológico vasco* delakoak badu bere esparrua, baina ez behar bezainbat mamitua, gure ustetan. Etimologiaren arloan esanekoak zehatzagoak behar lukete, hala nola, M. Agud-en «Elementos de cultura material en el País Vasco» (1980, tesia), non gure tresna-gailuen etimologiak aurkitzen bait dira; ez da deus esaten latinaren eta erromanikoaren eraginaz euskal lexikoan,

nik «Latina eta erromanikoaren eragina euskaran» (1982) tesiari tratatua, bertan milaka etimologia latin-erromaniko eskaintzen delarik, aparteko maileguen bilakaera fonetikoaz gain.

Aldizkarietan, bestalde, RIEV berrian eta Eusko Ikaskuntzako «Literatura eta Hizkuntza» sailean argitaratutako lanak kasik ignoratu egiten dira. Egia esan, Zuazoren egitekoa ez zen eroso eta konprenitzen dugu hutsune zenbait, bainan batzuk nabarmenegiak deritzaizkigu ikuspegi hain zabala eskaintzeko pretentsio aurrean.

Bestalde, Jesus Maria Lasagabasterrek egin digun 1960 eta 1990 urteen bitarteko azterketa bibliografikoa Zuazorena baino, oraindik, desobjektibo eta elbarriagoa da, ezen-eta Lasagabasterrek, itxuraz, «euskaraz» idatzi den lan kritiko literario gehiena ezezaguna du. Berarentzat kritika literarioa, kasik, bi autoretara mugatzen da, eta hori objektibitatea, biziki, erasotzea da. Narratibari dagokionez bere ikuspegia, beharbada, aski zintzoa da; ez, ordea, kritika literarioaren arlokoa. Adibidez, euskal poesia modernoaren ikuspegia J. Kortazarren *Laberintoaren oroimena* liburu-esparrutik, soilik, aurkeztea ez da onartzekoa, liburu hori *Reduccions*-en laburpena delarik, funtsean, testu-azterketan oinarritu gabea.

Baina, Lasagabasterren artikuluan ez dira aipagarri Hari-txelharrek eginiko lanak, ez Patri Urkizuren *Literatura eta kritika*, ez G. Aulestiaren *Bertsolarismo*-aren ikerkuntza, ez P. Xarriton-en *Jean Etxepare, idazlanak*, ez nire *Lizardi-ren lirika-bideak* (2 tomo) eta *Euskal Lirika tradizionala* (4 tomo), ez Joxe Azurmendiren *Zer dugu Orixeren kontra* eta *Zer dugu Orixeren alde* liburukiak. P. Iztuetaren *Quiton-arrebarekin* lan sakona eta funtsezkoa ignoratu da. A. Zabalak bertsolaritzaren esparruan eginiko bilduma-lan itzela (ia 140 ale), eta X. Amuriza-ren (bi liburuki) bertsolaritzaren hiztegiak eta teknikak ere ez dira komentagarri.

Gauza bera aldizkari literarioen hutsunean; itxuraz, Egan, Euzko Gogoa eta Eusko Ikaskuntzako «Hizkuntza eta Literatura» sailean emaniko lan kritiko eta literario serio zenbait ez du ezagun gure artikulugileak.

Jakin aldizkariaren asmoa txalogarria izan zitekeen, baina, bereziki, euskal literaturaren esparruan emaniko ikuspegia interpretapen aski murriz, subjektibo eta labainkorrean gelditu da. Euskal literaturaren manualetan, adibidez, Villasanteren kondairak lerro bat baino ez edukitzea konpreniezina da, bertan ematen diren beste «autore» batzuen lanak «topikoetan» galtzen direlako.

Gure kulturaren ikuspegi honen aurrean uzkur geldi gaitzke, nahiz eta arlo batzuen zehaztapenetan aportazio ukaezinak egon. Gure ustetan, gure kulturaren ikuspegia askoz patxadatsu, objektibo eta formalago egin behar da, bestela hobe ekintza hain hedatuan ez hastea.